

II ISTARI

İstari üzerine babamın kaleme aldığı en eksiksiz çalışma, öyle anlaşılıyor ki, aşağıda göreceğiniz 1954 tarihli yazıdır (söz konusu yazının kökenleriyle ilgili detaylı bilgi için, kitabımızın Giriş kısmındaki 24-25 numaralı sayfalara bakınız). Bahsi geçen yazıya aşağıda bütünüyle yer verilmiş ve açıklama gerektiren durumlarda ona “İstari üzerine makale” şeklinde atıfta bulunulmuştur.

Wizard, yani “büyücü” kelimesi, Quenya dilindeki *istar* (Sindarin dilinde ise *ithron*) sözcüğünün bir uyarlaması olup, dünyanın tarihi ve de huyu suyu üzerine geniş ve derinlemesine bilgiye sahip olduğu iddiasında bulunan ve bu bilgisini türlü yollarla açığa vuran bir çeşit (kendi deyimleriyle) “tarikat” üyesini ifade eder. *Heren İstarion*, diğer bir deyişle “Büyücüler Tarikatı”na üye olanlar (her ne kadar büyücü tabiri tıpkı Quenya dilindeki *istar* sözcüğü gibi “bilgeler” ve bilgiç kişiler anlamına gelen diğer eski tabirlerle uyuşsa da) sonraki dönem efsanelerine konu olan büyücü ve sihirbazlarla pek benzeşmediği için, bu tabirin ne derece yerinde kullanıldığı tartışılır; onlar sadece Üçüncü Çağ’da yaşayıp sonrasında Orta Dünya’dan ayrılmışlardı ve belki de Elrond, Círdan ve Galadriel haricinde hiç kimse, onların mensubu olduğu türün kökenini veya nereden geldiklerini keşfedememişti.

İnsan ırkı içinde kendileriyle ilişki kuranlar, (başlangıçta) onların gizlice yürütülen uzun çalışmalar sonucu engin bir bilgi birikimine sahip olmuş ve yetenek ile zanaatlar geliştirmiş İnsanlar olduğu kanısını taşıyordu. Orta Dünya’da ilk ortaya çıkışları çok eskilere, Üçüncü Çağ’ın bininci yılına dek uzansa da, gerçek kimliklerini uzunca

bir süre saklamışlar, orta yaşı çoktan geçtiği halde vücudunun dinçliğini muhafaza eden ve Orta Dünya ile bu kıtanın sakinleri hakkında olabildiğince fazla şey öğrenmek üzere devamlı olarak gezinen, fakat bunu yaparken sahip olduğu güçleri ve güttüğü amaçları dışa vurmayan birer İnsan görünümünde kalmışlardı. Bu süre zarfında İnsanlar onları nadiren gördü ve açıkçası pek de umursamadı. Ama gücü tekrar yükselişe geçen Sauron'un gölgesinin çevreye yayılmaya başlaması, bu esrarengiz bilgeleri harekete geçirdi ve bıkmış usanmaksızın Gölge'nin genişlemesinin önünü alacak yollar aramaya, Elfler ile İnsanları ufukta görünen tehlikeye karşı uyardırmaya giriştiler. Dört bir yana yaptıkları seyahatler ve pek çok konuyu deşeyip pek çok meseleye burunlarını sokmaları, onların hakkında türetilen söylentilerin geniş bir coğrafyaya yayılmasına yol açmıştı; kendi türleri yaşlanıp ölümler aradan nesiller geçtiği halde büyücülerin dış görünüşünün (bir miktar yaşlanma belirtisi gösteren kimileri dışında) aynı kaldığını gözlemleyen İnsanlar, onların ölümsüz olduğuna inanmaya başladı. Bu durum onları seven İnsanları bile içten içe ürkütmüş ve bir zamandan sonra onların Elf soyundan geldiği fikrinin akıllara yerleşmesine sebep olmuştu.

Ama işin aslı öyle değildi. Çünkü onlar, Batı Diyarı'ndan yola çıkıp Büyük Deniz'i aşarak Orta Dünya'ya gelmişti; fakat bu gerçeği, onların kıtanın batı kıyılarına ayak basışına tanık olan ve bu sırrı onca zamandır herkesten saklayan, Gri Limanlar'ın Efendisi ve Üçüncü Yüzüğün Bekçisi Cirdan'dan başka bilen yoktu. Büyücü diye nitelenen bu esrarengiz tipler, gerçekte Orta Dünya'nın meseleleriyle ilgiyi halen kesmemiş olan Batının Lordları, diğer adıyla Valar tarafından, yeniden kıpırdanmaya başlayan Sauron'a karşı direnişi örgütlemek üzere hizmetine başvurulmuş elçilerdi. Nitekim Eru'nun da rızasını alan Valar, mensup oldukları üstün yetilere haiz sınıfın bazı üyelerini, dünya üzerindeki yaşama özgü doğal korkular, acılar ve yorgunluklardan muaf tutulmaksızın, açlık, susuzluk ya da öldürülme sonucu hayatı son bulabilecek gerçek birer İnsan kılığına bürünmek şartıyla Orta Dünya'ya göndermişti; dolayısıyla, sahip oldukları üstün kudret sayesinde hiç ölmüyorlar, olsa olsa, yıllar yılı ortaya

koydukları gayretli çalışmalardan ötürü yıpranıp yaşlanma emareleri gösteriyorlardı. Geçmişte yaptıkları hataları, özellikle de kendi güçlerini ve haşmetlerini en ileri noktasına dek sergilemek yoluyla Eldar'ı koruma ve diğer topluluklardan tecrit etme politikasının yol açtığı olumsuzlukları telafi etmek isteyen Valar'ın benimsediği yeni yaklaşım, bu sıradışı durumun başlıca nedeniydi; ve bu doğrultuda, onların gönderdiği temsilciler, yeteneklerini sınırsızca sergileyip güç gösterisi yoluyla İnsanlar ile Elflerin iradesi üzerinde etki sahibi olmaktansa, zayıf ve mütevazı bir görünüm edinerek İnsanlara ve Elflere tavsiyelerde bulunup onları iyilik yolunda ilerlemeye teşvik etmeye, özetle, Sauron'un gücünü toplayıp yeniden bir tehdit unsuru haline gelmesi durumunda onun esaret altına alıp yoldan çıkarma hedefi güdeceği tüm toplulukları karşılıklı sevgi ve anlayış çerçevesinde bir araya getirmeye odaklanmıştı.

Bu tarikatın mensuplarının kesin sayısı bilinmemekle beraber, bölgenin (Dúnedain'in halen orada yaşamakta olan torunları ve de Eldar'ın varlığı dolayısıyla) kötülüğe karşı verilecek mücadelede en büyük güç odağı rolünü üstleneceği ümidiyle Orta Dünya'nın kuzeyine gelenler içinde beş kişi öne çıkıyordu. Bunların arasında kıtaya ilk ayak basan, gerek dış görünüşü gerekse tavırları itibariyle soylu bir duruşa sahip, kuzgun gibi siyah saçları ve gür ve pürüzsüz bir sesi olan, beyaz giysilere bürünmüş biriydi; son derece maharetli ellere sahip olan bu bilge, Eldar da dahil olmak üzere hemen herkes tarafından Tarikat'ın lideri kabul edilmişti.¹ Karaya çıktığında ona başkaları da eşlik ediyordu: Bunların ikisi deniz mavisini, biri toprak rengi giysiler giymişti; içlerinde kıdem bakımından en alt basamakta olduğu anlaşılan ve boyca diğerlerinden daha kısa olan sonuncusu ise, ileri yaşı dolayısıyla daima bir değneğe yaslanarak yürüyen gri sakallı ve gri elbiseli biriydi. Fakat Círdan, daha Gri Limanlar'daki ilk karşılaşmalarında, beş bilge içinde en büyük ruh gücüne ve de zekâyâ sahip olanın griler içindeki bu gösterişsiz ihtiyar olduğunu sezinlemiş ve ona derin bir saygıyla yaklaşarak Kızıl Narya olarak da tanınan Üçüncü Yüzük'ü onun himayesine bırakmıştı.

“Seni zorlu uğraşların ve büyük tehlikelerin beklediğini hissediy-

yorum,” demişti ona yüzüğü sunarken. “Bu yüzüğü yanında bulundur ki, üstlendiğin görevi yerine getirmekte zorlanırsan ve bitkin düşersen, onun yardımına başvurasan. Onu gizli tutmam kaydıyla bana emanet edilmişti bu yüzük, fakat burada, batının bu uzak kıyılarında atıl kalıyor; oysa içimden bir ses, bizi bekleyen günlerde onun benimkinden çok daha hünerli ellerde ve tüm yürekleri kutsal bir dava uğruna cesaretle doldurma yolunda kullanılmasının daha uygun olacağını söylüyor.”² Bunun üzerine, Gri Elçi Kızıl Yüzük’ü aldı ve bu sırrı kimseye açmaksızın o andan itibaren her daim yanında taşıdı; ama (her tür gizemi açığa çıkarmada uzman olan) Ak Elçi bir süre sonra bu sırrın farkına vardı ve sırf bundan dolayı mesleğine garez gütmeye başladı; Gri Büyücü’ye yıllar yılı besleyeceği ve nihayetinde uluorta sergileyeceği kötü duyguların ve kıskançlığın temelleri de böylece atılmış oldu.

Ak Elçi zaman içinde Elfler arasında Curunír, yani Kurnazca Yöntemlerin Ustası, Kuzeyli İnsanların dilinde ise Saruman şeklinde anılmaya başlandı; ancak bu, onun pek çok diyar gezip dolaştıktan sonra nihayet Gondor’a gelip yerleşmesinin ardından olmuştu. Mavi elbise-
li iki büyücü hakkında ise batı diyarlarında çok az şey bilinir ve onlara “Mavi Büyücüler” anlamına gelen *Íthryn Luin* dışında herhangi bir isim konmamıştır; çünkü bunlar Curunír ile beraber Orta Dünya’nın doğusuna gitmiş ve asla geri dönmemiştir. Gönderilme gerekçelerini teşkil eden görevleri yerine getirmek üzere orada mı kaldılar yoksa yolda helak mı oldular, ya da bazılarının iddia ettiği gibi Sauron tarafından tuzağa düşürülüp onun kölesi haline mi geldiler, bilinmez.³ Ama bu seçeneklerin hiçbirine imkânsız denemez; çünkü, her ne kadar kulağa tuhaf gelse de, Orta Dünya’ya özgü kimliklere bürünmüş olan İstari de tıpkı bedenen benzeştiği İnsanlar veya Elfler gibi, hedefini boşlama ve normalde iyiliğe ulaşmak için kullanması gereken gücün etkisinde kalıp doğru yoldan sapma aczi gösterebiliyordu.

Metnin kenarına not edilmiş ayrı bir paragraf buraya cuk oturuyor:

Çünkü iddiaya göre, Orta Dünya'ya yeni birer bedene bürünerek gelmiş olan İstari, yavaş yavaş biriken deneyimler sonucu pek çok şeyi silbaştan öğrenmek durumundaydı ve nereden geldiklerini akıllarının bir köşesine kazımış olsalar da, Kutsal Diyar'ın hatırası onların zihninde giderek silikleşmiş, (esas görevlerine sadık kaldıkları sürece) fazlasıyla özlemini çektikleri uzak bir hayal haline gelmişti. Böylelikle, hür iradelerinin yardımıyla bir yandan sıla hasretine diğer yandansa Sauron'un hilelerine katlanarak, yaşadıkları zamanın kötülüklerini alt etmeye çabaladılar.

Gerçek şu ki, İstari içinde yalnız biri davasına sadık kalmıştı ve bu, içlerinde Orta Dünya'ya en son gelendi. Zira kıtaya ondan bir önce ayak basan Radagast da, Orta Dünya'nın yabanıl ortamında yaşayan sayısız hayvana ve kuşa gönlünü kaptırmış, Elfler ve İnsanlardan kendini gittikçe daha çok sakınıp en sonunda onlardan tamamen koparak, tüm vaktini vahşi doğanın bağrında, hayvanlarla geçirmeye başlamıştı. Adını da bu özelliğinden alıyordu (eski Númenor dilinden alınma bir sözcük olan Radagast'ın "hayvanlarla ilgilenen" anlamına geldiği söylenirdi).⁴ Diğer yandan, Curunir 'Lân, yani Ak Saruman, uğruna Orta Dünya'ya gönderildiği yüce amaca sırt çevirerek giderek daha kibirli ve sabırsız hale gelmiş, gücün esiri olarak kendi isteklerini herkese kabul ettirip Sauron'un yerine geçme arzusuyla yanıp tutuşmaya başlamıştı; ama kendisinininkinden daha karanlık bir güce sahip olan efendisinin tuzağına düşüp onun hizmetine girmekten kurtulamadı.

İstari içinde Orta Dünya'ya en son gelenine, Elfler kendi aralarında Mithrandir, yani Gri Seyyah adını takmıştı; çünkü ne sabit bir evi bulunan ne de refah edinme veya kendisine takipçi kitlesi toplama sevdasında olan bu büyücü, Gondor'dan Angmar'a, Lindon'dan Lórien'e kadar bütün Batı diyarları boyunca hiç durmadan seyahat ediyor, ihtiyacı olanlara dar zamanlarında yardım ederek tüm iyiliksever halkların dostluğunu kazanıyordu. İçten ve hevesli bir ruha sahipti (tabii bunda hep yanında taşıdığı Narya isimli yüzüğün de payı vardı) ve üstlenmiş olduğu görevin yanı sıra doğası gereği de Sauron'a

düşmanlık besliyor, her fırsatta çaresizlerin ve sıkıntıda olanların yardımına koşarak, çevresindeki her şeyi bir alev denizine bulayıp yalayıp yutmak isteyen karanlık güce karşı duruyordu; ama gerek coşkuya kapıldığı gerekse aniden gazaba geldiği zamanlarda duygularını bedenini sarmalayana benzer kül grisi bir pelerinin altına adeta gizlemesi, kendisini yakından tanıyanlar dışında hiç kimsenin onun yüreğinde kor gibi yanan ateşi fark etmemesini sağlıyordu. Yeri geldi mi son derece neşeli bir havaya bürünür, toy ve saf kimselere şefkat duyardı, bazense aniden parlar ve aptalca hareketleri azarlamaktan geri kalmazdı; ama kibirli biri asla değildi ve kudret ya da övgü peşinde koşmazdı, çok uzak ülkelerde yaşayanlar da dahil olmak üzere kendileri de kibirden arınmış bir yaratılışa sahip tüm toplumlarca sevilip baş tacı yapılmasının sebebi de bu olsa gerek. Genelde asasının destek alarak, yorulmak nedir bilmeden yayan olarak seyahat ederdi; Kuzey ülkelerinin İnsan kavimlerinde Gandalf, yani “Eli Asalı Elf” şeklinde adlandırılması da bundandı. Çünkü zaman zaman çeşitli elementleri, özellikle de ateşi kullanarak onların gözü önünde harikulade sihir oyunları meydana getirdiğinden, onun gerçekte bir Elf olduğuna dair (fakat daha önce de belirttiğimiz gibi, tamamen asılsız olan) genel bir kanı hâkimdi; oysa o, bu tür sihir gösterilerini etrafındakileri dehşete düşürmek ve öğütlerini korkuya dayalı olarak kabul ettirmek için değil, sırf kendisi hoşlandığı ve çevresini de neşelendirmek istediği için yapıyordu.

Sauron güçlerini toplayıp harekete geçince onun da güçlerinin bir kısmını açığa çıkararak nasıl karşı hamle yaptığı ve herkesi temkinli ve gayretli bir çalışmaya sevk etmek suretiyle Sauron’a karşı nihayetinde zafere ulaşan direnişe ön ayak olarak Valar’ın ve de onların da üzerindeki Eru’nun önceden tasarlamış olduğu hedefe ulaşılmasını nasıl sağladığı başka yazılarda anlatılmıştır. Yine de, onun bu sonuca ulaşırken fazlasıyla yıprandığı, hatta öldürüldüğü ve bu defa (ihtiyaç doğması halinde alev misali göz kamaştırma özelliğine sahip) beyaz giysilere bürünmüş şekilde kısa bir süre için tekrardan yaşayanların arasına gönderildiği söylenir. Ancak Sauron alt edilip de onun gölgesinin yaydığı tehdit ortadan kaldırılınca bir daha geri dönmek

üzere Büyük Deniz'in ötesindeki diyara yelken açmıştı. Aynı süreçte Curunír de mağlup edilerek feci şekilde küçük düşürülmüş ve en sonunda, devamlı olarak ezdiği bir kölesinin eliyle can vermişti; kendisi için uygun görülen yer her neresiyse, ruhu oraya sürgün edilmiş, Orta Dünya'ya ne bedenen ne de ruhen bir daha asla dönememişti.

Yüzüklerin Efendisi'nin tüm metni içinde *Istari* hakkında verilen tek genel bilgiye, kitabın Ek B bölümünde yer alan, Üçüncü Çağ'a ilişkin Yılların Öyküsü kısmında rastlarız:

Aradan belki bin yıl geçip de kötülüğün gölgesi Koca Yeşilorman'a ilk kez düştüğünde, *Istari* diye de anılan Büyücüler, Orta Dünya'da kendisini gösterdi. Sonraları onların Sauron'un gücüne karşı gelmek ve ona boyun eğmeye niyeti olmayan tüm ulusları aynı ülküde birleştirmek üzere çok uzaklardaki Batı Diyarı'ndan gönderilmiş temsilciler olduğu ileri sürüldü; ama bu amaç doğrultusunda mücadele verirken onun gücüne kendi özel güçleriyle meydan okumamaları ve Elfleri veya İnsanları zorla veya korku yoluyla etki altına almamaları şart koşulmuştu.

Bunun üzerine İnsan kılığına bürünerek Orta Dünya'ya gönderildiler; hiç de genç olmamakla beraber oldukça ağır bir hızla yaşlanıyorlardı ve gerek ellerinin hüneri gerekse zihinlerinin derinliği bakımından üstün yetilere sahiptiler. Gerçek isimlerini çok az kişiye açıklamışlar, başkalarının kendilerine taktığı isimler altında benimsenip tanınmayı tercih etmişlerdi. Bu tarikatın en üst mertebeye sahip iki üyesinden biri –ki denilene göre toplam üye sayısı beşti– Eldar tarafından “Kurnazca Yöntemlerin Ustası” anlamına gelen Curunír, diğeri ise “Gri Seyyah” anlamındaki Mithrandir adıyla anılırken, Kuzey topraklarında yaşayan İnsanlar onlara sırasıyla Saruman ve Gandalf isimlerini uygun görmüştü. Kitanın doğusuna sıklıkla seyahat eden Curunír en sonunda Isengard'a yerleşirken, Mithrandir en çok Eldar ile dostluğunu pekiştirmiş ve kalıcı olarak bir yere yerleşmemekle beraber genelde kitanın batı bölgelerinde dolaşmayı sürdürmüştü.

Bu pasajı Üç Yüzüğün Elfler tarafından himaye edilmesine dair bir bölüm izler ve bu kapsamda, Gandalf'ın Büyük Deniz'in ötesinden çıkagelip Gri Limanlar'da kıtaya ilk kez ayak basışının akabinde, ("çünkü Círdan, Orta Dünya'da yaşayan herkesten daha uzağı ve derini görmesini sağlayan bir sezgi yetisine sahipti" ifadesi eşliğinde) Círdan'ın Kızıl Yüzük'ü ona nasıl verdiği anlatılır.

Az önce alıntı yaptığımız makalede, İstari ve de onların kökeni (ve aynı zamanda Valar'ın kimliği ile geçmişte yaptıkları hatadan kaynaklanan pişmanlığın gölgesi altında Orta Dünya'nın meselelerine hiç durmadan eğilişi üzerine burada aktarmamızın yersiz olacağı ilgi uyandırıcı pek çok ayrıntı) hakkında *Yüzüklerin Efendis'i*'nde bile değinilmeyen birçok bilgi ortaya koyulmaktadır. Bunlar içinde en dikkat çekici olanı, İstari'nin "mensubu oldukları sınıfı" (Valar'ı) temsil edişine ve somut fiziksel görünümlere bürünebilme yeteneğine ilişkin yapılan yorumlardır.⁵ Öne çıkan diğer hususlar ise; İstari'yi oluşturan üyelerin Orta Dünya'ya farklı tarihlerde gelişi, Círdan'ın bu büyücüler içinde en yüce ruhlusunun Gandalf olduğunu sezinlemesi, Saruman'ın Kızıl Yüzük'ün Gandalf'a verildiğini keşfetmesi ve bundan dolayı büyük bir kıskançlık duyması, kendisine verilmiş olan görevin gereğini yerine getiremediğine dair Radagast hakkında yapılan yorum, Saruman ile beraber kıtanın doğu kesimlerine doğru seyahate çıkan ama asla geri dönmeyen ve ismi belirtilmeyip "Mavi Büyücüler" şeklinde nitelenmekle yetinilen İstari'nin diğer iki üyesi, İstari'nin toplam sayısı (söz konusu metinde tarikatın toplam mevcudunun bilinmediği belirtilse de, içlerinde "şef" konumunda bulunup da Orta Dünya'nın kuzey bölgesine ayak basanların sayısının beş olduğu kesindir), Gandalf ile Radagast isimlerinin kökeni ve Sindarin dilinde tekil hali *ithron* çoğul haliyse *ithryn* olan isim hakkında yapılan açıklamalar şeklinde sayılabilir.

Güç Yüzükleri Hakkında adlı çalışmada İstari'nin konu edildiği pasaj (*Silmarillion*, sayfa 611) *Yüzüklerin Efendisi* Ek B'de konuyla ilgili yapılan ve yukarıda da aktarılmış olan yorumla, kullanılan kelimeler bakımından bile büyük ölçüde paralellik gösteriyor; bununla beraber, söz konusu pasajda, İstari üzerine yazılmış makalemizle uyuşan şu ifadeye de yer verilmiş:

İçlerinde en yaşlısı ve kıtaya ilk ayak basanı olan Curunir'i, Mithrandir ve Radagast'ın yanı sıra, Orta Dünya'nın doğusuna seyahat eden ve karşınıza çıkacak öykülerin hiçbirinde yer verilmemiş olan başkaları da izledi.

Şu ana dek üzerinde durduklarımız dışında, İstari ile ilgili diğer yazıların çoğu (bir arada ele alınacak olursa) maalesef çeşitli kâğıtların orasına burasına hızlıca karalanmış kopuk ve çoğunlukla okunaksız notlardan ibaret. Yine de, bunların içinde, aceleyle kaleme alındığı ve ileride şekillendirilecek bir öykünün taslağını oluşturduğu anlaşılabilir kısa ama bir o kadar ilgi uyandırıcı bir çalışma da var. Muhtemelen Manwë tarafından toplantıya çağrılmış bir Valar konseyinin konu edildiği bu taslakta ("yoksa konseye toplanma çağrısında bulunmadan önce Eru'ya da mı danışmıştı?") Orta Dünya'ya üç temsilci gönderilmesine nasıl karar verildiği anlatılıyor. "Peki, kim gitmeliydi? Oraya gönderilecek elçilerin aslen Sauron'a denk güçte olanlar içinden seçilmekle beraber kudretlerinden feragat etmesi ve gerek Elflerle gerekse İnsanlarla eşit şartlarda ilişki kurup onların güvenini kazanabilmek açısından ete kemiğe bürünmesi gerekiyordu. Ama bu zorunluluk, öngörülerini ve bilgilerini kısıtlayıp onları somut varlıklara özgü korkular, endişeler ve acizliklere maruz bırakacağından, son derece büyük bir tehlike de arz ediyordu." İlk etapta yalnızca iki aday çıktı öne: Aulë tarafından seçilmiş olan Curumo ve konseye Oromë'nin buyruğuyla katılan Alatar. Bunun üzerine, Olórin'in nerede olduğunu sordu Manwë. Çıktığı bir yolcu-

luktan daha yeni dönmüş ve konseyi oluşturan üye kalabalığının en ucunda bulabildiği bir boşluğa ilişmiş olan gri giysiler içindeki Olórin, Manwë'ye kendisinden ne gibi bir arzusu olduğunu sordu. Buna cevaben Manwë, üçüncü temsilci sıfatıyla onun da Orta Dünya'ya gitmesini arzuladığını bildirdi (tam bu noktada parantez açılarak, Manwë'nin niçin onu tercih ettiğine açıklık getirmek üzere, "önceki yıkımdan sağ kurtulmayı başarıp halen Orta Dünya'da yaşamakta olan Eldar halkı ile Olórin arasındaki dostluğa" dem vuruluyor). Fakat Olórin, becerilerinin böylesi bir görev için zayıf kaldığını ve üstelik Sauron'dan korktuğunu belirterek bu teklifi kabul etmeye yanaşmadı. Bu yorum üzerine Manwë, onu göndermekte bu denli ısrar edişinin ardında yatan sebebin de zaten bu olduğunu söyledi ve daha fazla tartışmaya gerek görmeden, Olórin'e Orta Dünya'ya gitmesi emrini verdi (bunu izleyen bazı okunaksız sözcükler içinde ancak "üçüncü" kelimesi seçilebiliyor). Fakat bu söz üzerine Varda dikkat kesilerek hep bir ağızdan şöyle dedi: "Üçüncü olarak değil" ve bu sözü Curumo hep belleğinin bir köşesinde sakladı.

Buradaki not, Yavanna'nın ricasını kıramayan Curumo'nun [Saruman] Aiwendil'i [Radagast] de yanına aldığı, Alatar'ın ise dostu Pallando'yu beraberinde götürdüğü yönündeki açıklamayla sona eriyor.⁶

Aynı dönemde kaleme alındığı şüphe götürmeyen, gelişigüzel alınmış notlarla dolu bir diğer sayfada, "Curumo sırf Aulë'nin karısı Yavanna'yı memnun etmiş olmak için Aiwendil'i de yanında götürmeye razı oldu" şeklinde bir yazı göze çarpar. Yine bu sayfada, İstari'nin isimlerini Valar'ın isimleriyle ilişkilendiren kabaca çizilmiş tablolara da yer verilmiş: Olórin'in ismi Manwë ve Varda ile, Curumo Aulë ile, Aiwendil Yavanna ile, Alatar Oromë ile ve (Pallando'yu Mandos ve Nienna ile bağlaşık gösteren ibare iptal edilerek) Pallando da Oromë ile eşleştirilmiş.

Az önce bir kesitini sunduğumuz kısa yazının ışığında, İs-

tari ile Valar arasında kurulan ilişkiler her bir Istar'ın doğuştan gelen özellikleri dolayısıyla bir Vala tarafından seçildiği... hatta belki de tıpkı *Valaquenta*'da Sauron'a ilişkin "başlangıçta Aulë'nin Maiar'ından biriydi ve onların içinde gücüyle ön plana çıkıyordu" dendiği gibi (*Silmarillion*, sayfa 32), kendisini seçen Vala'nın "tebaası"ndan biri olduğu şeklinde açıklanabilir. Bu noktadan hareketle, Curumo'nun (Saruman) Aulë tarafından seçilmiş olması daha da dikkat çekici. Yavanna'nın kendi inisiyatifıyla yaratmış olduğu şeylere özel bir ilgi duyan birinin Orta Dünya'ya gidecek gruba katılması konusunda niçin böylesine ısrarcı davrandığına dair hiçbir ipucu verilmiş olması sadece Saruman'ın Radagast'ı bir dayatmanın sonucu olarak yanına almasıyla açıklanabilir; İstari üzerine makalede (sayfa 633) Radagast'ın gönlünü Orta Dünya'nın yabanıl ortamındaki hayvanlara kaptırarak oraya gönderiliş nedenini zamanla unuttuğuna ilişkin ifade, onun Yavanna tarafından bu görev için özellikle seçilmiş ideal bir temsilci olduğu yaklaşımıyla pek de bağdaşmıyor. Dahası, hem İstari üzerine makalede hem de *Güç Yüzükleri Hakkında* adlı çalışmada, büyücüler içinde Orta Dünya'ya ilk ayak basanın Saruman olduğu ve de gelirken beraberinde kimse bulunmadığı belirtilir. Diğer yandan, Saruman'ın ona karşı takındığı aşırı derecede aşağılayıcı tavırların ardında Radagast'ın zorla kendisine eşlik ettirilmiş olmasının yattığına dair izlere rastlarız. Elrond'un Divanı önünde Gandalf da aynı şeyi dile getirmiştir:

"Boz Radagast!' diye güldü Saruman, onu hor gördüğünü gizlemiyordu artık. 'Kuş terbiyecisi Radagast! Saf Radagast! Ahmak Radagast! Yine de ona biçtiğim rolü gereği gibi oynayacak kadar akli varmış.'"

Şu da var ki, İstari üzerine makalede, doğuya giden iki büyücünün *Ithryn Luin*, yani "Mavi Büyücüler" dışında herhangi bir ismi olmadığı vurgulanırken (böyle denmekle asıl kastedilen, Orta Dünya'nın batısında herhangi bir isimle tanınmadıklarıdır), bu yazıda isimlerinin Alatar ve Pallando olduğu

ve onunla aralarındaki ilişkinin boyutu veya dayandığı esaslar irdelenmemekle beraber, Oromë tarafından bu göreve önerildikleri belirtiliyor. Tüm Valar içinde Orta Dünya'nın uzak bölgeleriyle ilgili en geniş bilgiye Oromë'nin sahip olduğu ve Mavi Büyücüler'e kıtanın doğusuna gidip orada kalmaları görevinin verildiği de düşünülebilir (ama bu, basit bir tahminden ibaret).

İstari'nin seçimiyle ilgili notların *Yüzüklerin Efendisi*'nin tamamlanmasının ardından kaleme alınmış olması dışında, bu notların İstari üzerine makale ile zaman veya içerik bakımından herhangi bir bağı bulunduğu dair hiçbir kanıt rastlayamadım.⁷

Şu ana dek aktarmış olduklarımız dışında, İstari üzerine, muhtemelen 1972 tarihinde yazılmış kabataslak ve kısmen anlaşılabilir durumdaki bazı notlardan başka bilgi bulunmuyor:

Bu büyücüleri [İstari] Maiar adı verilen ve onlarla aynı mertebede bulunmamakla birlikte tıpkı Valar gibi “ruhani” niteliğe sahip varlıklar olarak tanımlayabiliriz. Maiar “ruhsal” varlıklardı ama başka şekillerde vücut bulma yetisine de sahiplerdi ve “beşeri” bedenlere (özellikle de Elf tipine) bürünmeyi tercih ediyorlardı. O sıralar İstari içinde en önde gelenin... yani Valinor'daki itibarı bakımından hepsinden daha prestijli bir konumda bulunanın Saruman olduğu (bizzat Gandalf tarafından da) söylenir. Hiç şüphesiz kıdem sırasında onu Gandalf izliyordu. Radagast ise gücü ve bilgeliği onlarınkine oranla çok düşük biri olarak yansıtılmıştır. Diğer ikisi hakkındaysa Gandalf ile Saruman arasında gerçekleşen tartışma sırasında Beş Büyücü'ye değinilen kısımda söylenenler [*İki Kule* III/10] haricinde hiçbir şey bilinmiyor. Bahsi geçen beş Maiar, Orta Dünya tarihinin en kritik döneminde, gücü azalmaya başlayan Batının Elfleri ile halen kötü yola sapmamakta direnen Batının İnsanlarının yanına, onlardan çok daha kalabalık olan doğu ve güneydeki hemcinsleri ile diğer düşman topluluklar karşısındaki dirençlerini artırmak üzere Valar tarafın-

dan gönderilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, bu misyonu gerçekleştirmek uğruna hepsine istediği yollara başvurma serbestliği tanınmıştı; her biri kendine özgü güçlere ve eğilimlere sahip olan ve bundan ötürü Valar tarafından böylesi bir göreve uygun görülen bu bilgiler, Orta Dünya'da faaliyet gösterirken kimsenin buyruğu altında olmayacaklardı, üstelik bir güç ve akıl odağı meydana getirecek şekilde *bir arada* hareket etmekle de yükümlü değillerdi.

Diğer yazılar ise Gandalf'a (Olórin, Mithrandir) odaklıdır. İstari'nin Valar tarafından seçilmesiyle ilgili notların yazılı olduğu sayfanın arka yüzünde aşağıda okuyacağınız son derece dikkat çekici pasaj bulunuyor:

Elendil ve Gil-galad ordularını bir araya getirmiş, güçlerini birleştirmişti; ama bu, Elfler ile İnsanlar arasında kurulacak "Son İttifak"tı. Sauron'un nihai bozgunuyla sonuçlanacak olan savaşta iyilikten yana olan safların itici gücü rolünü üstlenen taraf Elfler değildi. Dokuz Yaya arasında bile diğerlerine oranla en az katkı sağlayanın Legolas olduğu söylenebilir. Orta Dünya'da yaşayan Eldar içinde en yücesi kabul edilen Galadriel ise, özellikle benliğindeki sınırsız iyiliğe ve bilgeliğe dayanarak bu mücadelenin en önde gelen akıl hocası ve yönlendiricilerden biri olma özelliğini korumuş, fakat (başta aklen ve ruhen olmak üzere) asla kırılmayan o *direnciyle* kendisini kanıtlarken, *yaptırım* gücü bakımından yetersiz kalmıştı. Olaya daha geniş bir açıdan bakıldığında, onun mücadeleye katkısının Manwë'ninkine benzer bir boyuta ulaştığı ifade edilebilir. Ne var ki Manwë, Númenor'un Çöküşü ve eski dünya düzeninin sonlanışının ardından bile, hatta Üçüncü Çağ'da Kutsanmış Diyar "Dünyanın Çemberleri" dışında bırakıldığında dahi, olayları uzaktan izlemekle yetinmiyordu. İstari (diğer bir deyişle Büyücüler) adı verilen temsilcilerin Valinor'dan geldiği ve hem saldırı hem de savunma bakımından yönetici ve de örgütleyici görevi üstlenmiş olan Gandalf'ın da aralarında bulunduğu kuşku götürmez.

Peki, kimdi bu "Gandalf"? Söylenen odur ki, ilerleyen tarihlerde

(kötülüğün gölgesi Krallık'a bir kez daha düştüğünde), o zamanki "İnançlılar" içinde pek çokları, Manwë'nin Taniquetil'deki gözetleme kulesine çekilmeden önce bizzat büründüğü son şeklin "Gandalf" olduğu yaklaşımını benimsemişti. (Aynı inanışa göre, Gandalf'ın "batı diyarlarında" kendisine verildiğini söylediği adı olan Olórin de, onun kimliğini gizleme amacıyla kullandığı alelade bir takma isimden ibaretti.) İşin aslını (haliyle) ben de bilmiyorum, hem bilseydim bile Gandalf'ın kendisinin açıklamamayı uygun gördüğü bir bilgiyi benim gözler önüne sermem hata olurdu. Ama yine de, gerçeğin böyle olmadığını düşünüyorum. Manwë ancak Dagor Dagorath'ın arifesinde, Melkor geri dönüp de Son'a yaklaşıldığında inmişti Dağ'ın tepesinden. Onun yerine, Morgoth'un alt edilmesini sağlamak üzere habercisi Eönwë'yi göndermişti. Sauron'u yenebilmek içinse, "ruhani" yardımcıları arasından, yaşça Sauron'a denk olmakla birlikte sahip olduğu güçler ne kadar gelişmiş de olsa yetileri onunkilerin yanında zayıf kalan bir astını göndermekle yetinmiş oluyordu böylece. İşte bu temsilcinin adı Olórin'di. Ama Olórin hakkında onun Gandalf kimliği altında sergilediklerinin ötesinde bir bilgiye asla erişemeyeceğiz.

Bunu ses tekrarına dayalı nazım düzeniyle yazılmış on altı dize-
lik bir şiir izler:

Efsaneyi öğrenecek misin. uzun zamandır saklı tutulan
gelen beşli hakkındaki uzak bir diyardan?
İçlerinden yalnızca biri döndü. Diğerleriye bir daha görülmedi
İnsanların hâkimiyeti altında Orta Dünya arayacak yokluklarını
Dagor Dagorath'a ve kehanet gerçekleşene kadar.
Peki ya siz nasıl duydunuz: gizli konseyi
Batının Lordları'nın düzenlediği Aman diyarında?
Uzun yollar boşluğa çıktı oraya gittiği sanılan,
Ve ölümlü İnsanlarla konuşmaz oldu Manwë.
Batı diye bilinen o yerden esen bir rüzgâr getirdi onu
Uyuyan'ın kulağına, sessizliğin içinde
gecenin karanlığı altındaki, ve haber geldiğinde

unutulup gitmiş diyarlardan ve geçmiş çağlardan
yıllar yıllar öncesindeki yılmadan çare arayan akıllara.
Her şey unutulmuş değil Kadim Kral tarafından.
Sauron'u gördü sinsice büyüyen bir tehdit olarak...

Manwē ile Valar'ın Númenor'un Çöküşü sonrası Orta Dünya'nın yazgısının izleyeceği yolla ilgilendiği şeklinde özetlenebilecek genel kavrama ilişkin, kitabımızın kapsamının oldukça dışında kalacak pek çok unsura rastlarız bu şiirde.

“Ama Olórin hakkında onun Gandalf kimliği altında sergilediklerinin ötesinde bir bilgiye asla erişemeyeceğiz” ifadesine babam sonradan şu eklemeyi yapmıştır:

Olórin'in Yüksek Elf dilinde bir isim olması ve buradan hareketle ona Valinor'daki Eldar tarafından verildiği veya onların gözünde önem taşıdığı anlaşılan bir “tercüme” olduğu sonucuna varmamız dışındadır... Öyle veya böyle, ister başkalarınca verilmiş isterse bizzat onun tarafından kendisine yakıştırılmış olsun, bu ismin içerdiği ayırt edici anlam neydi? *Olor* genelde “rüya” şeklinde tercüme edilen bir kelimedir ama bunun insanların gördüğü türden o bilindik rüyalarla, özellikle de uyurken görülenlerle (ya da en azından bunların birçoğuyla) ilgisi yoktur. Eldar için bu sözcük, onların *belleğini* dolduran ve kimi zaman *hayal gücüyle* de beslenen canlı öğeleri ifade etmektedir: Daha açık belirtmek gerekirse, bedeninin o an içinde bulunduğu fiziksel durumla izah edilemeyen kavramları sadece fikren çözümlenmeye değil, derinlemesine görmeye ve yorumlamaya olanak tanıyan bir *zihin açıklığıdır*.

Diğerlerinden çok farklı bir noktada karşımıza çıkan kökenbilimsel bir notta ise bu kelimenin içerdiği anlam, yukarıdakine benzer şekilde açıklanıyor:

olo-s: Hayal, “kurgu”: Ortak Elf dilinde “zihinde canlandırmak” anlamına gelen ve (önceden) Eä'da, yani evrende “canlandırmak” ke-

limesinden ayrı olarak ele alınmayıp Yetenek'e (*Karmë*) sahip Eldar tarafından görülür ve hissedilir bir şekilde büründürülen bir kavramdır. *Olos* sözcüğü ise genelde, (göz boyama ya da nüfuz elde etme hedefiyle değil de) sırf sanatsal bir güzellik ortaya koyma amacıyla meydana getirilmiş harikulade yapıları tanımlamakta kullanılır.

Sonrasında, bu kökten türetilmiş olan bazı kelimeler tek tek sıralanır: Quenya dilinde “hayal, kurgu” anlamına gelen *olos* sözcüğü ve bunun çoğul hali olan *olozi/olori*; *ōla-* (gayrişahsi) “hayal kurmak”; *olosta* “hayalsi”. Ardından, Valar içinde “hayallerin ve zihinsel kurguların efendisi” olarak tanınan Lórien’in “gerçek” ismi *Olofantur*’un *Silmarillion*’da da anlatıldığı üzere (*Nurufantur* isminin Mandos’un diğer adı olan *Námo*’ya dönüştürülüşüne benzer biçimde) sonradan *İrmo*’ya çevrildiği belirtilir. (Şu da var ki, bu iki “kardeş” ismin çoğulu olan *Fëanturi*, *Valaquentia* metni içinde varlığını sürdürmüştür.)

Olos ve *olor* sözcükleriyle ilgili bu yorumlar *Valaquentia*’nın ilgili bölümüyle açıkça bağlantılı (*Silmarillion*, sayfa 65); söz konusu pasajda Olórin’in Valinor’daki Lórien’de ikamet ettiği söylenir ve

her ne kadar Elfleri sevse de, aralarında gezinmesi gerekeceği zamanlarda ya onların gözüne hiç gözükmez ya da kendisi de Elf kılığına girerdi ve Elfler, onun kalplerine doldurduğu güzel görüntülerin ve kendilerini harekete geçmeye sevk eden bilgeliğin kaynağını anlayamazdı.

Bu pasajın daha önceki bir versiyonunda Olórin’in “İrmo’nun danışmanı” olduğu ve söylediklerine kulak verenlerin yüreğinde “Arda’nın zenginleştirilmesi ve kalkınması için şu ana dek yapılmamış ama pekâlâ yapılabilecek türden güzelliklerin” hayalinin uyandığı belirtiliyor.

Babamın çalışmaları içinde, *İki Kule* IV/5’te yer alan bir pa-

saja açıklama getirmek amacıyla kâğıda dökülmüş uzunca bir not da mevcut; söz konusu bölümde Faramir, Frodo ile Sam'i Henneth Annûn'daki sığınağına götürdüğü sırada, Gandalf'ın bir zamanlar şöyle söylediğinden bahsetmişti:

Beni pek çok farklı ülkede pek çok farklı isimle anarlar. Elfler bana Mithrandir der, Cücelerse Tharkûn; Batı'nın unutulup gitmiş topraklarında geçen gençlik dönemimde Olórin ismiyle tanınırdım,⁹ Güney diyarlarındaki adım Incánus, Kuzey'deki ise Gandalf'tır; Doğu'ya gelince... oraya yolum hiç düşmez.

Şimdi okuyacağınız not ise, *Yüzüklerin Efendisi*'nin 1966'da yapılan ikinci baskısından önce kaleme alınmıştır:

Gandalf'ın Orta Dünya'ya geliş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. "Gölge"nin yeniden yükselişiyle ilgili ilk işaretlerin gözlenmeye başlamasıyla eşzamanlı olarak, Büyük Deniz'in diğer yanından çıkagelmişti. Ama Üçüncü Çağ'ın ikinci binyılımı konu alan yıllıklarda ve kayıtlarda ondan nadiren bahsedilir. Bu süre zarfında herhangi bir girişimde bulunmadan veya kahramanlık gösterisine kalkışmadan, vaktiyle omuz omuza verip Sauron'a karşı durmuş ve günü gelince yine aynıını yapması beklenebilecek Elfler ile İnsanların yüreklerindeki cesaretin derecesini yoklayarak, (farklı kılıklar altında) uzunca bir süre etrafta dolanmış olsa gerek. Gençlik yıllarını geçirdiği Batı'da ona Olórin dendiği, ancak Elfler tarafından Mithrandir (Gri Gezgin), Cüceler tarafından Tharkûn ("eli asalı adam" anlamında olduğu söylenir), güneyde Incánus ve kuzeyde Gandalf diye çağrıldığı, Doğu'ya ise "yolunun hiç düşmediği" şeklindeki kendi ifadesi (veya ardında yatan anlamın yine de tam olarak algılanamadığı bir başka versiyon) burada da değiştirilmeden korunmuştur.

Burada sözü edilen "Batı", hiç kuşku yok ki, Orta Dünya'nın herhangi bir bölgesi değil, Büyük Deniz'in ötesindeki batı kıtasıdır; dolaşısıyla Olórin isminin kökeninin de Yüksek Elf diline dayandığı anlaşılıyor. "Kuzey" denirken, belli bir konuşma dili geliştirebilmiş olan

sakinlerinin büyük çoğunluğu ne geçmişte ne de o dönemde Morgoth veya Sauron tarafından yoldan çıkarılabilen, Orta Dünya'nın kuzeybatı bölgeleri kastediliyor olmalı. Yenilen Düşman'ın [Morgoth] ardında bıraktığı kötülöklere ve onun hizmetkârı Sauron'un tekrardan ortaya çıkması durumunda belirecek tehditlere karşı en güçlü savunmanın bu bölgede oluşturulması bekleniyordu. Söz konusu yörenin sınırları pek de belirgin değildi; Celduin Irmağı (Koşturan Su) ile birleşen ve o noktadan sonra Nürnen'e doğru devam edip oraya varınca güneye, Gondor'un eski çağlardan bu yana değişmeyen güney sınırlarına doğru uzanan Calnen Nehri'nin böylelikle bir bakıma bölgenin doğu hududunu da çizdiği söylenebilir. (Batı'ya ve orada yerleşik olan Nümenor kökenli toplumlara yönelik daha doğrudan bir tehdit unsuru oluşturabilmek üzere, onun "Doğu"daki asıl hâkimiyet alanının dışında kaldığı halde sonradan Sauron tarafından ele geçirilecek olan Mordor da başlangıçta bu sınırlar dahilinde kabul ediliyordu.) Bu durumda "Kuzey" diye nitelenen bölgenin şu devasa alanı içerdiği ortaya çıkıyor: Kabaca ifade edilecek olursa batı-doğu hattında Lune Körfezi'nden Nürnen'e, kuzey-güney hattında ise Carn Düm'dan Gondor'un Yakın Harad ile olan çok eski dönemlerden beri değişmemiş güney sınırlarına dek uzanan uçsuz bucaksız bir bölge. Gandalf'ın Nürnen'in kuzeyine hiç gitmediğini de belirtmeden geçmeyelim.

Bu pasaj onun seyahat alanını daha da güneydeki topraklara dek genişlettiğine dair elimize kalan tek belgedir. Aragorn da "yıldızların bile göze bir tuhaf görüldüğü Rhûn ve Harad adlı o uzak ölkelerin derinliklerine" yaptığı yolculukları anmıştı (*Yüzük Kardeşliği* II/2).¹⁰ Gandalf'ın da aynısını yaptığını varsaymamızı gerektirecek bir sebep yok. Efsanelere konu olan olaylar Kuzey merkezlidir... nitekim Morgoth'a ve onun uşaklarına karşı verilen mücadelenin büyük ölçüde Kuzey bölgelerinde, özellikle de Orta Dünya'nın kuzeybatısında meydana geldiği tarih kayıtlarına da geçirilmiş ve önceleri Elflerin, sonrasında ise Morgoth'un elinden kurtulabilen İnsanların kıta üzerindeki göç hareketinin Kutsanmış Diyar'ın bulunduğu *batıya* ve Orta Dünya'nın Aman'a en yakın kıyıları o kesimde bulunduğu için de *ku-*

zeybatıya doğru seyir izlediği vurgulanmıştır. Bu durumda “Güney” Harad terimi pek bir anlam ifade etmiyor; her ne kadar Númenor Adası’nın Çöküşü’nden önceki zamanlarda oranın İnsanları Orta Dünya sahillerini kıtanın çok güney kesimlerine dek keşfetmiş olsa da, onların Umbar’ın daha güneyindeki topraklarda kurduğu yerleşkeler ya zamanla düşman unsurlarca yutulmuş, ya da, Sauron’un çoktan yoldan çıkarıp kendi safına çekmiş olduğu Númenorlularca kuruldukları için kötülüğün safına geçmeleri çok daha kolay olmuş ve kısa sürede Sauron’un etki alanının birer parçası haline gelmişlerdi. Gondor’la coğrafi bakımdan temas halinde olan (ve Gondorlularca duruma göre Yakın veya Uzak yakıştırması yapılmakla beraber genel anlamda “Güney” Harad diye anılan) güney bölgeleri ise hem “Direniş” saflarına katılma olasılıklarının diğer güney topraklarına oranla daha yüksek olması hem de onun gözünde Gondor’a karşı kullanılabilir en kalabalık ve savaşa hazır grupların kaynağını teşkil etmeleri bakımından Üçüncü Çağ boyunca Sauron’un en yoğun ilgiyi buraya göstermesi ile ön plana çıkıyordu. Orta Dünya’da seyahat etmeye başladığı ilk yıllar süresince Gandalf’ın bu yörelere de yolculuk etmiş olması mümkün.

Ama Gandalf’ın esas ilgi alanı hep “Kuzey” ve bu kapsamdaki bölgeler içinde Lindon, Eriador ve Anduin Vadileri’nden müteşekkil kuzeydoğu kesimi olagelmisti. Onun birinci önceliği, Elrond ve Kolcular diye de tanınan kuzeyli Dúnedain ile kurduğu ittifakı ayakta tutmaktı. “Buçukluklar” diye anılan halka karşı da alışılmadık bir sevgi besliyor, onların yaşantısını yakından takip ediyordu; çünkü bu topluluğun iyilikle kötülük arasındaki nihai hesaplaşmaya giden yolda çok önemli bir rol oynayacağı içine doğmuştu ve aynı zamanda onların sahip olduğu yüksek erdemleri de seziyordu. Gondor ise, onu Saruman’ın gözünde ilginç kılanla aynı sebepten dolayı, Gandalf’ın dikkatini daha az çekiyordu: Bir bilgi ve güç merkezi oluşu. Geçmişten günümüze yöneticileri ve de tüm devlet geleneğiyle, en başta siyasal açıdan olmak üzere, dönüştürülemez şekilde Sauron’a düşman olan bu ülkenin varlığı onun karşısına bir tehdit unsuru olarak dikiliyorsa da, Gondor’un koruyucu kanadı ancak silah gücünün eri-

şebildiği coğrafi bölgeleri kapsıyordu. Bu krallığın gururlu hükümdarlarına yol gösterme veya onlara tavsiyelerde bulunma konusunda ise Gandalf'ın elinden çok az şey geliyordu; öyle ki, ancak Gondor'un gücünün sönmeye yüz tuttuğu dönemde, kaybedilmiş bir dava uğruna ümitsizce mücadele verir duruma düştüklerinde, cesaretleri ve azimlerinden geriye kalana sarılıp onun önerilerine samimi olarak kulak vereceklerdi.

Açıkça “yabancı” anlamına gelen *İncánus* ismi Westron veya Elf dili (Sindarin ya da Quenya) kökenli bir sözcük olmadığı gibi, Kuzeyli İnsanlar arasında halen geçerliliğini koruyan konuşma dillerinde de görülmez. Thain'in Kitabı'nda yer alan bir nota göre bu isim, Haradrim dilinde basitçe “Kuzeyli casus” (*Inkā+nūs*) anlamına gelen bir kelimenin Quenya diline uyarlanmış halidir.¹¹

Gandalf ise, İngiliz yazınında tıpkı Hobbit ve Cüce isimlerine uygulandığı gibi, başka bir sözcüğün yerine geçme işleviyle açıklanabilir. Gerçekte İskandinav dilinde yer alan bu sözcüğe (*Völuspá*'da¹² bu ismin bir Cüceye yakıştırıldığını görürüz) asa, özellikle de “büyü” yapmakta kullanılan asa anlamı taşıyan ve “(büyülü) bir asaya sahip Elf hayaleti” çağrışımı yapan *gandr* hecesini içermesi dolayısıyla başvurmaya karar verdim. Gandalf bir Elf değildi, ama Elflerle olan ittifakını ve dostluğunu gayet iyi bilen İnsanlar tarafından onlarla pekâlâ ilişkilendirilmiş olabilir. Bu isim genel anlamda “Kuzey” ile bağdaştırıldığından, Gandalf sözcüğünün Westron kökenli olduğu fakat Elf dillerinde yer almayan unsurların bir araya gelmesiyle türetildiği de varsayılabilir.

Gandalf'ın “güney diyarlarındaki adım *İncánus*” derken neyi kastettiğine ve bu ismin köklerine dair çok farklı bir yaklaşım ise 1967 yılında kaleme alınmış şu notta karşımıza çıkıyor:

“Güney diyarlarında” denirken vurgulanmak istenen şeyin ne olduğu son derece belirsizdir. “Doğu”ya ziyarette bulunduğunu inkâr eden Gandalf seyahatlerini ve koruyuculuğunu genelde Sauron'a düşman olan Elfler ile diğer halkların yurdu olan batı diyarlarıyla sınırlı tutmuştur. Konu hangi açıdan ele alınırsa alınsın, onun Harad'a (veya

Uzak Harad'a!) bir dönem yolculuk etmiş olmasına, ettiyse bile bu az bilinen topraklarda geçerli olan yabancı dillerin herhangi birinde kendisine kalıcı bir isim edinecek kadar uzun zaman oralarda kaldığına ihtimal vermek güç. Bu durumda, bu ifadede yer alan “Güney” kelimesi ile Gondor’un –ki hükümrانlık alanının en geniş sınırlarına ulaştığı, gücünün zirvesinde olduğu dönemde yukarıda sözü geçen topraklar da Gondor’un birer paçasıydı– kastedildiği anlaşılıyor. Bununla beraber, bu öykünün anlatıldığı devirde Gondor’da (Denethor ve Faramir gibi yüksek mertebede bulunan veya Númenor soyundan gelen kişilerce) Gandalf’a devamlı Mithrandir dendiğini gözlemliyoruz. Sindarin dilinde yer alan bu sözcük Elflerin kullandığı şekliyle aktarılmıştır; fakat Gondor’da üst düzey kişilerin bu dili bilişi ve kullanışı sıır değildi. Bu büyücüye Westron dili veya Ortak Lisan’da yakıştırılan “bilindik” isim ise “Gri kaftan” anlamına gelen ama uzunca bir zaman önce değişim geçirerek unutulmaya yüz tutan bir isimdi hiç şüphesiz. Éomer’in Rohan’da ona hitap ederken kullandığı *Grihamut* ismi bunun göstergesidir.

Babam “Güney diyarlarında” tabiriyle Gondor’u kastettiğini, Incánus’un ise (tıpkı Olórin gibi) Quenya kökenli bir sözcük olup bu dilin iyi eğitim almış kesimler arasında halen yaygın olarak kullanıldığı ve tarihi kayıtlar tutulurken Númenor’daki uygulamaya benzer şekilde çoğu zaman bu dile başvurulduğunu vurgulayarak bu incelemeye son noktayı koyuyor.

Yılların Öyküsü’nde Gandalf’ın ilkin Üçüncü Çağ’ın on birinci yüzyılının başlarında Batı’da görüldüğü yazılıdır. Onun Orta Dünya’da yaptığı seyahatlere Gondor’dan başladığı ve bu ülkeyi kendisine bir veya birden çok isim edinecek kadar sıklıkla ve uzun süreliğine ziyaret ettiği –örneğin, Yüzük Savaşı’nın 1800 yıl kadar öncesine denk gelen Atanatar Alcarin’in hükümrانlığı döneminde– varsayılırsa, Incánus’un Quenya dilinden türetilmiş ve sonradan kullanımı azalarak sadece okumuş kesim tarafından hatırlanır duruma düşmüş bir isim olduğu kabul edilebilir.

Aynı varsayım temel alınarak yazılmış bir notta, “hükümran, vali, kabile reisi” gibi anlamlara gelen *cáno* veya *cánu* sözcükleri başta olmak üzere (bunların ikincisi *Turgon* ve *Fingon* isimlerinin ikinci hecesini teşkil etmektedir) çeşitli sözcüklerin Quenya dilinde “zihin” anlamına gelen *in(id)*- ve “yönetici” anlamına gelen *kan-* hecelerinden türetildiğine ilişkin kökenbilimsel bir saptamada bulunuluyor. Yine bu notta babam, *Yüzüklerin Efendisi*'nin kaleme alındığı dönemde Latince'de “kır saçlı” anlamına gelen *incánus* sözcüğünden ilham alarak Gandalf'a bu ismi verdiğini ima eder ve eğer bu doğruysa, gerçekten çok şaşırtıcıdır; aynı notun sonunda ise, Quenya dilindeki isimle söz konusu Latince sözcük arasındaki benzeşmenin, tıpkı Sindarin dilinde “çatal biçimindeki zirve” anlamına gelen *Orthanc* ile Anglo-Saxon dilinde “kurnazca yöntem” anlamı taşıyan ve aynı zamanda asıl ismin Rohirrim'in diline tercüme edilmiş hali olan *orpanc* arasında görüldüğü gibi, “kazara” meydana geldiği şeklinde algılanması gerektiğini vurgular.

NOTLAR

1. *İki Kule* III/8'de Saruman'ın “pek çoklarınınca Büyücüler'in lideri olarak kabul edildiği” vurgulanmıştır; benzer şekilde, Elrond'un Divanı'nda (*Yüzük Kardeşliği* II/2) Gandalf açıkça şöyle belirtir: “Ak Saruman benim tarikatımın en ulu temsilcisidir.”
2. Cirdan'ın Ateş Yüzüğü'nü Gri Limanlar'da Gandalf'a verirken ona söylediği sözlerle ilgili bir diğer versiyona *Güç Yüzükleri Hakkında* (*Silmarillion*, sayfa 581) adlı bölümde rastlarız ve buradaki anlatım, kullanılan sözcükler bakımından *Yüzüklerin Efendisi* Ek B'dekiyle (Yılların Öyküsü'nde Üçüncü Çağ'ın giriş kısmındaki özet) oldukça benzeşmektedir.
3. 1958 tarihli bir mektubunda babam Orta Dünya'nın kuzeybatı bölgesinin tarihi ile pek bir ilgileri bulunmadığı için “diğer iki büyücü” hakkında net bilgiye ulaşamadığına dem vurur. “Bana

öyle geliyor ki,” der bu mektubunda, “Orta Dünya’nın doğusu ile güneyindeki, Númenorluların henüz erişemediği çok uzak bölgelere temsilci olarak gönderilmişlerdi: ‘Düşman elindeki’ toprakların derinliklerine doğru yola çıkmış misyonerlerdi bir bakıma. Kendilerine verilmiş olan görevde ne derece başarılı olduklarını bilmiyorum; ama korkarım ki, her ne kadar onunkinden farklı bir vesileyle olsa da, tıpkı Saruman gibi onlar da bu yolda başarısızlığa uğradı. Bu ikisinin, Sauron’un yok edilmesinin sonrasına dek varlığını sürdürecektir gizli mezhep ve tarikatların kurucusu ve ‘büyü’ uğraşlarını temel alan geleneklerin başlatıcısı olduğundan şüpheleniyorum.”

4. İstari’nin isimleri üzerine çok sonraları yazılmış bir notta Radagast’ın Anduin Vadileri’nde yaşayan İnsan kavimlerinin bulunduğu, “şu an net biçimde tercüme edilemeyecek” bir isimden türetildiği vurgulanır. *Yüzük Kardeşliği* II/3’te ise “Radagast’ın eski evi” şeklinde nitelenen Rhosgobel’in Kuyutorman’ın “Carrock ile Eski Orman Yolu arasında kalan kıyısında” yer aldığından bahsedilir.
5. *Valaquenta*’da Olórin hakkında söylenenlere bakılacak olursa (*Silmarillion*, sayfa 65) İstari’nin gerçekte Maiar olduğu anlaşılıyor, çünkü Olórin Gandalf’ın ta kendisidir.
6. Başka hiçbir metinde rastlamadığımız *Curumo* Saruman’ın Quenya dilindeki ismi olarak karşımıza çıkmakta; *Curunir* ise aynı ismin Sindarin dilindeki halidir. Söz konusu büyücünün Kuzeyli İnsanlar arasında tanındığı ismi *Saruman* ise Anglo-Saxon dilinde “beceri, kurnazlık; kurnazca yöntem” anlamları taşıyan *searu* ya da *saru* sözcüğünü içermektedir. *Aiwendil* “kuşları seven” anlamına geliyor olsa gerek; benzer şekilde Nevrast’taki *Linaewen*’in karşılığı da “kuş gölü” idi {*Silmarillion*’ın Ek kısmındaki *lin* (I) başlığına bakınız}. *Radagast*’ın anlamıyla ilgili kitabımızın 633. sayfasındaki 4 numaralı nota bakınız. Farklı bir yazım tarzına sahip olsa da, *Pallando* isminin, tıpkı Aldarion’un gemisine verilen isim olan ve “Enginlere Yelken Açan” manasına gelen *Palarran*’da ve aynı zamanda *palantir* kelimesinde görüldü-

gü gibi, “uzaktaki” anlamına gelen *palan* kelimesinden türetilmiş olması mümkün.

7. 1956 yılında yazdığı bir mektupta babam “*Yüzüklerin Efendisi*’nde, farklı bir boyutta bulunanlar (ikincil veya yaradılış-altı bir gerçekliğe sahip olanlar) da dahil olmak üzere gerçekte *var olmayan şeylere* hemen hiç değinilmez” der ve buraya iliştiirdiği bir dipnotta şunu vurgular: “Şu an tek hatırlayabildiğim, Kraliçe Berúthiel’in kedileri ve diğer iki büyücünün (beşlinin Saruman, Gandalf ve Radagast haricindeki diğer üyeleri) isimleri.” (Yüzük Kardeşliği Moria’dan geçtiği sırada Aragorn Gandalf için “Gecenin kör karanlığında evin yolunu Kraliçe Berúthiel’in kedilerinden bile daha rahat bulacağına şüphe yok” demiştir (*Yüzük Kardeşliği* II/4).

Kraliçe Berúthiel ile ilgili elimize kalan tek öykü de kısmen okunaksız ve genel anlamda “ilkel” bir taslak halindedir. Münzevi, fesat ve sevgi nedir bilmeyen biri olan bu kraliçe, “Kıyıların Efendisi” anlamındaki Falastur adıyla tahta geçen ve çocuk sahibi olamamış ilk kral şeklinde hafızalarda yer eden, Gondor’un on ikinci kralı (Üçüncü Çağ 830-913) ve aynı zamanda “Denizci Krallar”ın ilki Tarannon’un karısıdır (*Yüzüklerin Efendisi* Ek A, I, ii ve iv). Denizin sesine ve kokusuna, dolayısıyla da Tarannon’un Pelargir’in aşağısına, “ayakları Ethir Anduin’in o geniş sularının derinliklerine basan kemerlerin üzerine” inşa ettirmiş olduğu eve nefret duyan Berúthiel, Osgiliath’taki Kral Malikânesi’nde yaşardı; hayattaki tüm güzelliklerden onlara gazez güdercesine uzak durur ve özenle hazırlanmış rengarenk süslü giysiler yerine yalnızca siyah ve gümüş tonlarında elbiseler giyip bomboş salonlarda vakit geçirirdi; öyle ki, Osgiliath’taki evin bahçeleri, bu cansız nesnelere acı çektirilmek istenircesine hunharca kırılıp dökülerek selvi ve porsuk ağaçlarının dibine gizlenmiş sayısız heykel kalıntısıyla doluydu. Gondor’un karanlık sırlarından haberdar olmak amacıyla etrafta dolaşmaya gönderdiği ve sonrasında onlarla konuşarak veya hafızalarını okuyarak “herkesin gizli kalmasını dilediği” şeyler hakkında bilgi edindiği, dokuz siyah bir de beyaz kedisi vardı ve bu beyaz kediyi, diğerlerini

yönetmek ve yeri geldi mi onlara eziyet edip efendilerinin emelleri doğrultusunda casusluk etmeye zorlamakta kullanıyordu. Gondor'da hiç kimse bu kedilere dokunmaya cesaret edemezdi; herkes onlardan çekinir, onları yolu üzerinden geçerken gören kişi kendini lanetlenmiş sayardı. Bir kopyası daha olmayan bu notlarda, takip eden süreçte Kraliçe Berúthiel ile ilgili yaşanan gelişmeler neredeyse tamamen okunaksız; yazının nispeten okunaklı olan son kısmında ise onun isminin Krallar Kitabı'ndan silindiği (“ama insanların hafızası kitaplarla sınırlanamazdı ve Kraliçe Berúthiel'in kedileri insanların belleğinden ve dilinden asla tamamen silinemedi”) ve Kral Tarannon'un eşini yanında kedilerinden başka hiç kimse olmaksızın bir gemiye bindirip sert bir kuzey rüzgârının akıntısıyla sürüklenmeye bıraktığı söylenir. Bu gemi son kez olarak, direk tepesinde bir kedi, pruvada ise süs niyetine duran başka bir kediyle, Umbar açıklarında hilal şeklindeki bir ayın altında hayalet gibi süzülüp giderken görülmüştür.

8. Burada *Silmarillion*'da yer verilmemiş olan “Mandos'un İkinci Kehaneti”ne atıfta bulunuluyor; buna açıklama getirilmesi, yayınlanmış versiyonda anlatılanlarla ilgili efsanenin dayandığı bazı tarihsel olayların irdelenmesini de gerektireceğinden, böylesi bir çabaya girişmeyi yersiz buldum.
9. Kral Elessar'ın taç giyme töreni sonrası Minas Tirith'te Hobbitler ve Gimli ile konuşurken Gandalf'ın bir kez daha “unutulup gitmiş olan Batı diyarlarındaki isimim Olórin'di” ifadesini kullandığı görülür: Kitabımızın “Erebor Seferi” adlı bölümünde sayfa 536'ya bakınız.
10. Burada bahsi geçen “göze tuhaf görünen yıldızlar”ın sadece Harad'da görülebildiği şiddetle vurgulandığına göre, Aragorn bir dönem kıtanın güney yarımkürede kalan kısmının derinliklerine kara ya da deniz yoluyla seyahatlerde bulunmuş olmalı. [Yazarın notu.]
11. *Inkā-nūs* kelimesinin son harfinin üzerine konan bir işaret, buradaki son ünsüzün *sh* şeklinde okunduğunu gösteriyor.
12. Çok eski zamanlardan kalma İzlanda şiirlerinden biri “Edda Şiirleri” veya “Eski Çağların Eddası” adını taşımaktadır.